

Vergaderjaar 2013–2014

32 824

Integratiebeleid

Nr. 47

BRIEF VAN DE MINISTER VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 19 december 2013

In februari van dit jaar heb ik de Tweede Kamer met de Agenda Integratie (Kamerstuk 32 824, nr. 7) geïnformeerd over het integratiebeleid van dit kabinet. In deze brief informeer ik u over de voortgang van de uitvoering van de verschillende maatregelen en bied ik een vooruitblik naar 2014. In de bijlage treft u een meer uitgebreide weergave van de voortgang aan.

Agenda Integratie

Een klein jaar na het verschijnen van de Agenda Integratie zijn de eerste resultaten op de drie lijnen zichtbaar: 1) meedoen en zelfredzaamheid 2) grenzen stellen en opvoeden en 3) omgaan met anderen en verinnerlijken van waarden. De resultaten zijn zichtbaar in zowel wetgeving als in concrete programma's.

Tijdens de begrotingsbehandeling is in uw Kamer de suggestie gedaan met verschillende partijen een integratieakkoord te sluiten. Ik beschouw deze suggestie als ondersteuning van de werkwijze bij de uitvoering van de Agenda Integratie: zoeken naar dialoog, gericht signalen oppakken en samenwerken om problemen aan te pakken. Ik kom begin 2014 bij u terug met mijn eerste uitwerking op dit terrein.

Meedoen en zelfredzaam zijn

De belangrijkste motoren voor integratie zijn werk en onderwijs. Er zijn veel mensen met een migrantenachtergrond die ondanks soms forse tegenwind hun weg in Nederland hebben weten te vinden, die op school zitten of werken. We kunnen deze successen echter niet wegstrepen tegen de problemen die we nog steeds tegenkomen. De achterstanden onder migranten op zowel de arbeidsmarkt als in het onderwijs baren mij zorgen. Het kabinet staat voor een integrale benadering waarin binnen de generieke werkgelegenheidsaanpak aandacht is voor achterstanden en problemen onder migranten. In het licht van de economische laagcon-

junctuur, de opgelopen (jeugd)werkloosheidscijfers en de kwetsbaarheid van migranten op de arbeidsmarkt is dat noodzakelijk. Onderstaande maatregelen zijn in lijn hiermee ingezet.

Arbeidsmarkt

De ambassadeur voor de aanpak van jeugdwerkloosheid zet zich conform de motie Hamer/Van Weyenberg (Kamerstuk 29 544, nr. 457) in om groepen migrantenjongeren te bereiken en bij de werkgevers aandacht te vragen voor de aansluiting van deze groep op de arbeidsmarkt. Zo wordt met gerichte projecten onder andere ingezet op vroegtijdige kennis-making met specifieke sectoren (zoals techniek, zorg, defensie) en het vergroten van de werknemersvaardigheden van migrantenjongeren.

De arbeidsmigranten van binnen Europa vormen een groep aan wie op dit moment gezien de aantallen en specifieke kenmerken extra aandacht besteed wordt, bijvoorbeeld in verband met de «permanent tijdelijke aanwezigheid» voor een deel van de groep, de gevolgen voor de arbeidsmarkt van de komst van EU arbeidsmigranten en de aansluiting van deze migranten op de Nederlandse samenleving. De Kamerbrief van 13 september 2013 (Kamerstuk 29 407, nr. 175) over EU-arbeidsmigranten bevat een overzicht van de stand van zaken van de aanpak om de migratie en integratie in goede banen te leiden.

Wanneer het gaat om het slechten van barrières dan gaat het ook om het tegengaan van discriminatie en racisme. In de kabinetsreactie op het ECRI rapport (Kamerstuk 30 950 nr. 62) is uitgebreid ingegaan op de wijze waarop het kabinet aankijkt tegen de conclusies en aanbevelingen uit dit rapport en de wijze waarop discriminatie en racisme worden bestreden.

Taal en inburgering

Om te kunnen participeren in de Nederlandse samenleving is het spreken van de Nederlandse taal essentieel. Vanuit dat perspectief is het afgelopen jaar het inburgeringsexamen op het gebied van taal aangescherpt. U ontvangt in 2014 nadere informatie over de arbeidsmarktmodule die zal worden toegevoegd aan het inburgeringsexamen. Met deze module worden nieuwkomers voorbereid op het participeren op de Nederlandse arbeidsmarkt. Ook ontvangt u van mij in het voorjaar van 2014 een voorstel om de afstemming in de «taalketen» beter te stroomlijnen

Met betrekking tot de Wet inburgering buitenland, wordt hierbij de monitor inburgeringsexamen buitenland over de eerste helft van 2013 aan de Kamer aangeboden (*bijlage bijgevoegd*¹). De rapportage geeft aan dat in de eerste helft van 2013 het slagingspercentage voor de eerste examenpoging met 80 procent stabiel is gebleven in vergelijking met de tweede helft van 2012. De volgende monitor over geheel 2013 zal in het voorjaar van 2014 aan de Kamer worden verzonden.

Grenzen stellen en opvoeden

Aanpak van criminaliteit en overlast en versterken ouderbetrokkenheid

Het versterken van ouderbetrokkenheid wordt ingezet via een drietal sporen. Allereerst is dat het versterken van de rol van ouders bij taalontwikkeling van hun kinderen. Begin 2014 zal op basis van de resultaten van pilots die in 2013 zijn uitgevoerd, worden bepaald hoe de inzet hiervan verbreed kan worden naar meer gemeenten. Het tweede spoor betreft het

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer

bereiken van ouders met een grote afstand tot de Nederlandse samenleving. Het komende jaar zal worden benut om een effectieve methodiek hiervoor te ontwikkelen. Tot slot zal in 2014 worden ingezet op het versterken van de opvoednetwerken van ouders. Inzet hierbij is om effectieve werkwijzen te ontwikkelen voor zowel bewustwording van verschillende opvoedvraagstukken als het bespreken hiervan met onder andere professionals en andere ouders. Hiervoor zullen op lokaal niveau een drietal pilots worden uitgevoerd die vervolgens breed toegepast kunnen worden.

Als jongeren over de schreef gaan, zijn strafrechtelijk aanpakken en duidelijk grenzen stellen een vereiste. Participatie draagt in belangrijke mate bij aan de preventie van jeugdcriminaliteit. De preventieve activiteiten van dit kabinet zijn gericht op het terugdringen van het aantal jongeren dat over de schreef gaat door werk te maken van tijdige signalering van psychische stoornissen en door op tijd hulpverlening in te schakelen bij beginnend probleemgedrag. SZW werkt samen met het Ministerie van Veiligheid en Justitie om met de inzet van rolmodellen crimineel gedrag bij jongeren te voorkomen en/of recidive te voorkomen. Ook wordt een verkenning uitgevoerd naar de inzet van migrantenouders en -gemeenschappen op lokaal niveau om overlast en criminaliteit te bestrijden. Deze verkenning wordt in de loop van 2014 afgerond. Om voor de risicojongeren ook het perspectief op werk en de aansluiting op participatie te vinden, wordt samengewerkt tussen de aanpak jeugdwerkloosheid «Sterk voor werk» (SZW) en de Aanpak Jeugdcriminaliteit (Veiligheid en Justitie).

Ook de Roma vormen gezien de te grote kloof in opvattingen en gedragingen een aandachtsgroep, in het bijzonder met betrekking tot schoolparticipatie, vrije partnerkeuze en criminaliteit. Uw Kamer heeft recent de kabinetsreactie op de Roma-monitor ontvangen met daarin aandacht voor de analyse van de problematiek rond deze groep en de beoogde inzet van overheidswege (Kamerstuk 32 824, nr. 46).

Omgaan met anderen en verinnerlijken van waarden

In een samenleving die steeds diverser is geworden is het van belang elkaar aan te spreken en de Nederlandse kernwaarden expliciet te maken. Met de participatieverklaring wil ik daar een bijdrage aan leveren door kernwaarden, rechten en plichten duidelijk te maken; voor iedereen die hier woont en iedereen die hier naartoe komt. Over de ontwikkeling van de participatieverklaring is op 19 december 2013 een brief naar de Tweede Kamer gezonden. Eveneens heeft uw Kamer op 16 december 2013 de kabinetsreactie ontvangen op het advies van de Onderwijsraad over burgerschap in het onderwijs (Kamerstuk 33 750 VIII, nr. 80).

In Nederland hebben alle mensen het recht hun eigen keuzes te maken, of het nu gaat om met wie zij willen trouwen, welke opleiding zij kiezen, welke seksuele geaardheid zij hebben. De afgelopen maanden zijn diverse trajecten gestart rond het bespreekbaar maken van taboeonderwerpen als huwelijksdwang, eengerelateerd geweld en de acceptatie van homoseksualiteit in de verschillende migrantengemeenschappen. In het eerste kwartaal van 2014 organiseren mijn collega van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en ik verder een expertmeeting over zelfbeschikking. Uw Kamer wordt over de uitkomsten daarvan geïnformeerd.

Tot slot

Naast de zaken die reeds in gang zijn gezet en aangekondigd in de Agenda Integratie, zal ik de komende tijd een aantal aanvullende accenten zetten in het integratiebeleid.

Allereerst betreft dat verschillende nieuwe onderwerpen die op de agenda zijn gekomen na het verschijnen van de Agenda Integratie. Het betreft onderwerpen als de zorg om parallelle gemeenschappen, maatschappelijke spanningen in wijken, de aandacht voor privaat gefinancierde internaten, buitenlandse financiering van moskeeën. Zaken die de integratie op scherp kunnen zetten en daarom om aandacht vragen. In 2013 zijn al verschillende maatregelen op de genoemde terreinen in gang gezet die in 2014 voortgezet zullen worden.

Begin volgend jaar verwacht ik de resultaten van het onderzoek naar parallelle gemeenschappen op basis waarvan ik het gesprek zal aangaan met de betrokken Turkse religieuze organisaties. Mede naar aanleiding van de ontwikkelingen in de Schilderswijk zet ik met de Minister van Veiligheid en Justitie in op verbetering van de vroegsignalering van maatschappelijke spanningen en processen van radicalisering. Daarnaast wordt in gezamenlijk opdrachtgeverschap onderzoek gedaan naar buitenlandse financiering van moskeeën en is de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling om advies gevraagd welke aanvullende instrumenten van overheidswege ingezet kunnen worden wanneer financieringsstromen niet verboden zijn, maar wel als onwenselijk worden aangemerkt. Hiermee geeft het kabinet uitvoering aan de motie Segers (Kamerstuk 29 754, nr. 221). In juni 2013 stuurde ik uw Kamer het kwaliteitskader privaat gefinancierde internaten toe (Kamerstuk 33 400 XV, nr. 105). Vanaf januari 2014 zal de GGD in opdracht van de betrokken gemeenten starten met het toezicht. Het wetsvoorstel over de internaten dat ik met de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in voorbereiding heb wordt begin volgend jaar naar de Raad van State gezonden. Met dit wetsvoorstel wordt uitvoering gegeven aan de motie Azmani/Yücel (Kamerstuk 33 400 XV, nr. 94).

Rond het overdragen van de kernwaarden van onze samenleving zijn het afgelopen jaar stappen gezet via het thema burgerschap in het onderwijs en het participatiecontract. In 2014 zal ik op zoek gaan naar aanvullende mogelijkheden waarmee verschillende groepen in onze samenleving bereikt kunnen worden.

Tot slot zullen begin 2014 een tweetal publicaties verschijnen die verder inzicht bieden in de positie van migranten op de arbeidsmarkt. Zo verschijnt in januari 2014 het SCP Jaarrapport Integratie 2013 waarin de arbeidsmarktpositie en de inkomens- en uitkeringssituatie van migranten in Nederland uitgebreid worden geanalyseerd. Daarnaast brengt de SER begin 2014 een advies uit over discriminatie op de arbeidsmarkt. Deze publicaties bieden naar verwachting input voor de wijze waarop de reguliere inzet op arbeidsmarktbeleid met meer effect ingezet kunnen worden om de positie van migranten te verbeteren.

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
L.F. Asscher

Voortgang Agenda Integratie

De Agenda Integratie (Kamerstuk 32 824, nr. 7) van dit kabinet verscheen in februari van dit jaar. Het kabinet zet bij het integratiebeleid in op drie thema's:

- 1 Meedoen en zelfredzaamheid;
- 2 Grenzen stellen en opvoeden en
- 3 Omgaan met anderen en verinnerlijken van waarden.

In dit overzicht wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over de stand van zaken op de verschillende onderwerpen en de (deel-) resultaten die tot nu toe zijn geboekt.

1 Meedoen en zelfredzaam zijn

Arbeidsmarkt

Aandacht voor de problemen van migrantenjongeren op de arbeidsmarkt is onderdeel van de Aanpak Jeugdwerkloosheid van de ambassadeur voor dit onderwerp, Mirjam Sterk (conform de motie Hamer/Van Weyenberg, Kamerstuk 29 544, nr. 457). Migrantjongeren zijn steeds beter opgeleid maar deze vooruitgang komt niet tot uiting in de participatie op de arbeidsmarkt. Aan de problemen waar migrantjongeren in meerdere en sterkere mate mee te maken hebben, zoals beroepsoriëntatie, studiekeuze en het vinden van een goede stage, wordt extra aandacht gegeven. Voorbeelden van ondersteuning van de aansluiting zijn:

- Ondersteuning van opschalen van effectieve activiteiten gericht op kennismaking van jongeren met de arbeidsmarkt, zoals JINC, KIX, Buzinezzclub.
- Bijeenkomsten met FORUM en gemeenten over het uitwerken van de aanpak jeugdwerkloosheid gericht op de problemen waar juist jongeren mee te maken hebben.
- Organisatie van een traject voor het ondersteunen en verbeteren van mentorprojecten in samenwerking met de SER, VNO-NCW en een aantal grote gemeenten. Hierbij helpen werkgevers hoger opgeleide allochtone jongeren die weer lager opgeleide allochtone jongeren helpen (train de trainer). De start heeft plaatsgevonden op 9 december jl. in aanwezigheid van Mirjam Sterk.
- Vergroten van het aandeel migrantjongeren binnen sectoren als de zorg, techniek en defensie door middel van vroegtijdige oriëntatie op de arbeidsmarkt en afspraken met de werkgevers uit deze sectoren.

Naast bovenstaande staat het verbeteren van de aansluiting van jongeren op de arbeidsmarkt op de agenda. Met name de sociale competenties van jongeren staan centraal waarbij het gaat om «soft skills»: kennis van en ervaring met impliciete codes die het verschil maken in opwaartse mobiliteit. Er wordt ingezet op verschillende coach-de-coach trajecten om jongeren aan te zetten elkaar te inspireren en ondersteunen.

Taal

Taal en het beheersen van de Nederlandse taal is een thema dat de drie uitgangspunten van de Agenda Integratie (hierboven genoemd) doorsnijdt. Hoewel de afgelopen jaren flinke stappen zijn gezet met het aanpakken van taalachterstanden, blijkt uit alle cijfers dat taalachterstanden nog aan de orde van de dag zijn en bij migranten en hun kinderen leiden tot lagere citoscores, lager opleidingsniveau, hogere werkloosheid en verminderde toegang tot algemene laagdrempelige voorzieningen zoals jeugd- en gezondheidszorg. Er kunnen in de bestrijding van

taalachterstanden duurzame resultaten worden geboekt door een verbinding te leggen met onder andere ouderbetrokkenheid van migrantenouders in de vroeg- en voorschoolse educatie en duurzame inzetbaarheid van werknemers. In het voorjaar van 2014 zal de Kamer worden geïnformeerd over een voorstel op welke wijze de aanpak van taalachterstanden meer effect kan sorteren, waarbij de invalshoek is om de afstemming in de «taalketen» beter te stroomlijnen.

In 2013 is met ondersteuning van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid sinds medio november de gratis portal Oefenen.nl van ETV toegankelijk voor mensen die nieuw in Nederland en die bijvoorbeeld alleen nog Pools, Bulgaars of Roemeens spreken. Oefenen.nl is een startpunt voor personen die interactief hun taalvaardigheden willen verbeteren. Het project «Perspectief NL» van het Gilde SamenSprak (GSS) en Landelijk Netwerk Thuislesorganisaties (LNT), waarbij het instrument «participatiemaatje» is ontwikkeld en in uitvoering is gebracht, is door het Europees Integratiefonds gehonoreerd; Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zal zorg dragen voor cofinanciering. Een participatiemaatje helpt een anderstalige met het zetten van stappen richting (arbeids)participatie.

Inburgering

Zoals aangekondigd in de Agenda Integratie worden de inburgeringseisen verder aangescherpt door de inburgeringsplicht uit te breiden met een onderdeel ter bevordering van arbeidsmarktparticipatie. Erkenning van elders verworven kwalificaties en competenties maken deel uit van dit onderdeel. In november is een onderzoek naar een arbeidsmarktmodule opgeleverd door het ITTA. De Kamer ontvangt begin 2014 informatie over de beoogde aanpak.

Per brief van 9 september (Kamerstuk 32 824, nr. 34) is de Kamer geïnformeerd over diverse onderwerpen op het gebied van inburgering: aanscherping van de Toets Gesproken Nederlands (TGN) en aanbesteding van de toets, actualisering van de toets Kennis van de Nederlandse Samenleving (KNS), criteria voor verwijtbaar gedrag en een rapport over de bijdrage van inburgering aan participatie.

Een zorgwekkende ontwikkeling is dat er een afname waarneembaar is van de activiteiten van gemeenten om inburgeringsplichtigen te handhaven die vallen onder de regels van de oude Wet inburgering. Door gemeenten is aangegeven dat er extra financiële middelen nodig zijn om deze activiteiten voort te zetten. In het algemeen overleg integratie van 17 oktober j.l. is toegezegd u te informeren over hoe dit verder is opgepakt. Aan dit verzoek is tegemoet gekomen door eenmalig € 20 miljoen beschikbaar te stellen voor de handhaving van inburgeringsplichtigen in 2014 en volgende jaren. De gemeenten zijn hierover begin november per brief geïnformeerd. Het bedrag van € 20 miljoen wordt over de gemeenten verdeeld naar rato van het aantal personen dat nog aan de inburgeringsplicht moet voldoen (landelijk ruim 51.000 per 1 oktober 2013). De middelen worden eind dit jaar via een decentralisatie-uitkering van het gemeentefonds overgemaakt.

Stimuleren sociaal ondernemerschap

Sociaal ondernemerschap biedt oplossingsperspectieven voor het rendabel aanpakken van maatschappelijke vraagstukken zoals werkgelegenheid voor kwetsbare migranten of het bestrijden van taalachterstanden. De Ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Sociale Zaken en Werkgelegenheid hebben de oprichting van de stichting Society Impact gefaciliteerd, met als doel de mogelijkheden voor

financiering van sociale ondernemingen te vergroten en het veld te versterken. Society Impact heeft het afgelopen jaar veel geïnvesteerd in draagvlak en kennisontwikkeling door middel van onder andere expert-meetings, werksessies en thematische ronde tafels met de vier relevante groepen: traditionele financiers, sociale ondernemers, filantropie fondsen en coachings- en adviesorganisaties. Ook zijn mogelijkheden van innovatieve financieringsarrangementen en social deals (business cases met sociaal rendement) gezien. Er is behoefte aan een platform dat een brug slaat tussen vraag van sociale ondernemers en maatschappelijke initiatieven en aanbod van financiën. Eind 2013 stelt de stichting Society Impact een businessplan op voor het vervolg op haar activiteiten voor de jaren 2014–2016.

2 Grenzen stellen en opvoeden

EU-migranten

Migranten uit EU-landen leveren over het algemeen een positieve bijdrage aan onze samenleving. Toch zijn de maatschappelijke gevolgen van de instroom, zoals taalachterstand en onvoldoende ouderbetrokkenheid, steeds meer zichtbaar. De Kamerbrief van 13 september 2013 (Kamerstuk 29 407, nr. 175) over EU-arbeidsmigranten bevat een overzicht van de stand van zaken van de aanpak om de migratie in goede banen te leiden. De brief gaat ook in op nieuwe maatregelen die het kabinet samen met andere betrokkenen heeft genomen met het oog op de openstelling van de arbeidsmarkt voor werknemers uit Bulgarije en Roemenië per 1 januari a.s. Inmiddels zijn er naast de samenwerking met BZK op het terrein van de huisvesting en de leefbaarheid, vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verschillende maatregelen op het gebied van integratie ondernomen.

- In het kader van de monitoring van de maatschappelijke effecten van EU-arbeidsmigratie wordt een onderzoek gestart naar de positie en de maatschappelijke aansluiting van kinderen van EU-migranten. In april 2013 heeft een bijeenkomst plaatsgevonden met onder andere gemeenten, scholen, woningcorporaties, politie, GGZ en zelforganisaties. Conclusie was dat er serieuze problemen zijn, waarvan sommige om nieuwe oplossingen vragen. Een gedegen beeld en analyse van de omvang en aard van de problematiek ontbreekt echter. Gezien de grote hoeveelheid aan vragen wordt het onderzoek opgedeeld in een verkennende voorstudie en het hoofdonderzoek. De resultaten van het voorstudie worden in het voorjaar 2014 verwacht. Inzet is om het hoofdonderzoek in het najaar van 2014 af te ronden. Mede op basis van de uitkomsten van het hoofdonderzoek zal bekeken worden of en zo ja, welke aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn.
- Om nieuwkomers goed op weg te helpen wanneer zij net in Nederland zijn, is de brochure «Nieuw in Nederland» voor Europese arbeidsmigranten geactualiseerd en opnieuw uitgegeven. Doel van de brochure is om arbeidsmigranten wegwijs te maken in de Nederlandse samenleving, hen te wijzen op het belang van het leren van de Nederlandse taal en de mogelijkheden hiertoe en hen te wijzen op rechten en plichten. Deze brochure is beschikbaar in 14 talen. Na invoering van de Registratie Niet-Ingezetenen (RNI) zal de brochure worden uitgereikt wanneer een Europese arbeidsmigrant zich als niet ingezetene laat registreren en zo een Burgerservicenummer verkrijgt. De brochure zal ook deel uitmaken van de pilot participatiecontract; voor derdelanders zal een vergelijkbare brochure beschikbaar komen.
- Verder wordt een landelijke netwerk van zelforganisaties voor EU-migranten opgestart. Stichting Lize heeft van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een bijdrage gekregen om dit landelijk netwerk op te starten. Het doel van het netwerk is om

individuele arbeidsmigranten te bereiken zodat uitleg kan worden gegeven over wat nodig is om mee te kunnen doen aan de Nederlandse samenleving en knelpunten sneller kunnen worden gesignaleerd. Lize start nog dit jaar met het netwerk door een inventariserende bijeenkomst te organiseren. Het netwerk zal eind 2015 op eigen benen moeten staan.

Roma

- In opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is een monitor (nulmeting) uitgevoerd, met als doel de ontwikkeling van Roma in Nederland in beeld te brengen, op de door de Europese Commissie aangegeven hoofdthema's wonen, werken, onderwijs, gezondheidszorg en veiligheid. De resultaten van deze monitor en voorgenomen maatregelen zijn in een kabinetsreactie naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstuk 32 824, nr. 46).
- Samen met het Ministerie van Veiligheid en Justitie is een kabinetsreactie naar de Kamer gestuurd naar aanleiding van het onderzoek van de Politieacademie «De aanpak van multi-probleemgezinnen met een Roma achtergrond: een kennisfundament voor professionals» (Kamerstuk 32 824, nr. 30).
- Tenslotte is op initiatief van Nederland een EU-werkgroep geïnstalleerd die aanbevelingen moet formuleren aan de Europese Commissie over een Europese aanpak van de bescherming van de rechten van het Romakind. Namens Nederland is Cor de Vos voorzitter van deze werkgroep.

Aanpak van criminaliteit en overlast

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid werkt in het kader van criminaliteit migrantenjongeren samen met het Ministerie Veiligheid en Justitie om met de inzet van rolmodellen crimineel gedrag bij jongeren te voorkomen en/of recidive te voorkomen. Ook wordt er momenteel een verkenning gedaan naar de inzet van migrantenouders en -gemeenschappen op lokaal niveau om overlast en criminaliteit te bestrijden. Deze wordt in de loop van 2014 afgerond. Om voor de risicjongeren het perspectief op werk en de aansluiting op participatie te vinden, wordt samengewerkt vanuit de aanpak jeugdwerkloosheid «Sterk voor werk» (het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) en de Aanpak Jeugdcriminaliteit (het Ministerie van Veiligheid en Justitie).

Versterken ouderbetrokkenheid

Het versterken van ouderbetrokkenheid wordt ingezet via een drietal sporen.

- Allereerst is dat het versterken van de rol van ouders bij taalontwikkeling van hun kinderen. Om onderwijsachterstand te voorkomen is het van belang dat kinderen zo vroeg mogelijk met de Nederlandse taal in aanraking komen. Naast deelname aan vroeg- en voorschoolse educatie (VVE) is ook bevordering van het educatieve thuismilieu van belang. Daartoe is door de PO raad (primair onderwijs) uitvoering gegeven aan het programma «*het Ei van Columbus*» met als doel om de activiteiten rond woordenschat op de VVE te verbinden met activiteiten rond woordenschat- en taalontwikkeling van de ouders. Resultaten worden begin 2014 verwacht. Ook heeft het ITTA (Kennisinstituut voor Taalontwikkeling) onderzoek gedaan naar de kwaliteit en effectiviteit in beeld gebracht van de methodieken voor taal en ouderbetrokkenheid in de VVE, het primair en voortgezet onderwijs in PO en VO en verzameld op de website van het Expertisecentrum Taal, ouderbetrokkenheid en participatie, <http://>

www.expertisecentrumtop.nl. Begin 2014 wordt tevens een expertmeeting georganiseerd om te bepalen hoe de uitkomsten kunnen worden verbreed naar meer gemeenten.

- Het tweede spoor betreft het bereiken van ouders met een grote afstand tot de Nederlandse samenleving. 2014 zal worden benut om een effectieve methodiek hiervoor te ontwikkelen. Het gaat hierbij om zowel bewustwording bij deze groepen van het belang van ouderbetrokkenheid als om het in beeld brengen welke andere zaken noodzakelijk zijn om als betrokken ouder te kunnen optreden.
- Tot slot zal in 2014 worden ingezet op het versterken van de opvoednetwerken van ouders. Inzet hierbij is om effectieve werkwijzen te ontwikkelen voor zowel bewustwording van verschillende opvoedvraagstukken als het bespreken hiervan met onder andere professionals en andere ouders. Hiervoor zullen op lokaal niveau een drietal pilots worden uitgevoerd die vervolgens breed toegepast kunnen worden.

3 Omgaan met anderen en verinnerlijken van waarden

Participatieverklaring nieuwkomers

Over de ontwikkeling van de participatieverklaring voor nieuwkomers is de Tweede Kamer in december 2013 geïnformeerd (Kamerstuk 32 824, nr. 48).

Maatschappelijke codes

De inzet op «maatschappelijke codes» krijgt gestalte vanuit de doelstelling om met name jongeren bewust te maken van de verworvenheden van de Nederlandse democratische rechtsstaat. De verinnerlijking van deze kernwaarden en de toepassingen ervan in het dagelijkse leven komt mede ten goede aan hun opwaartse mobiliteit. Ter uitvoering wordt een nadere verkenning uitgevoerd naar impliciete en expliciete maatschappelijke codes waar jongeren in het dagelijks leven mee in aanraking komen. Tevens wordt geïnventariseerd welke maatschappelijke kansen, uitdagingen en problemen een rol van de overheid rechtvaardigen. Recent heeft daartoe een expertmeeting «Maatschappelijke Codes» met verschillende professionals en ervaringsdeskundigen uit het veld plaatsgevonden in mijn aanwezigheid. Tijdens de openingsspeech bij Nacht van de Rechtsstaat op 22 november jl. ben ik nader ingegaan op maatschappelijke codes, rechtsstaat en integratie.

In de uitvoering van de Agenda Integratie zijn voornemens met betrekking tot het curriculum burgerschap nader uitgewerkt voor de verschillende onderwijsniveaus. Het betreft met name de operationalisering en concretisering van verinnerlijking van kernwaarden en verworvenheden van de Nederlandse democratische rechtsstaat. Voor het goed functioneren in de samenleving is het van belang dat jongeren leren omgaan met diversiteit in de samenleving en weet hebben van codes en ongeschreven regels die in Nederland van kracht zijn. In het algemeen overleg Integratie van 17 oktober 2013 is aangegeven dat in samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap extra aandacht zal uitgaan naar democratische burgerschapsvorming in het onderwijscurriculum. U treft de aanpak aan in de kabinetsreactie op het adviesrapport van de Onderwijsraad «Verder met burgerschap in het onderwijs» die de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap mede namens mij onlangs naar de Tweede Kamer heeft gestuurd (Kamerstuk 33 750 VIII, nr. 80).

Aanpak discriminatie

In de Agenda Integratie is aangekondigd dat ik in gesprek zal gaan met gemeenten, VNG en verschillende veldpartijen om te bezien of en zo ja welke maatregelen nodig zijn om de aanpak van discriminatie effectiever te maken. Eerder heb ik u bericht (Kamerstuk 30 950, nr. 58) dat de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen en de rijksbrede coördinatie vallen onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Mijn collega zal dit onderwerp meenemen in het gesprek met gemeenten en veldpartijen over het functioneren van de antidiscriminatievoorzieningen. Over de resultaten van dat gesprek wordt de Tweede Kamer geïnformeerd in de voortgangsbrief discriminatie 2013, die uw kamer eind 2013 zal ontvangen. Voorts zijn de volgende acties in gang gezet:

- Om inzicht te krijgen in de mate waarin Nederlanders discriminatie ervaren, voert het SCP in opdracht van SZW een breed ervaringsonderzoek uit naar ervaren discriminatie. U ontvangt de uitkomsten van dit onderzoek inclusief kabinetsreactie in januari 2014.
- De afgelopen periode hebben in aanwezigheid van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en mij twee bijeenkomsten plaatsgevonden over de aanpak van antisemitisme. Tijdens de bijeenkomsten waren ca. 15 stakeholders aanwezig, waaronder CIDI, CMO, CJO, de Anne Frank Stichting, het IOT en FORUM. U ontvangt in januari een brief van de betrokken bewindspersonen over de opbrengsten van de beide bijeenkomsten.
- Voorts wordt in het SER advies over discriminatie op de arbeidsmarkt dat thans in voorbereiding is en naar verwachting voorjaar 2014 gereed zal zijn, de discriminatie van migranten betrokken.

Bevorderen homoacceptatie onder etnische minderheden

Op 12 juni heeft op uitnodiging van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de expertmeeting homoacceptatie onder etnische minderheden plaatsgevonden. Hierbij is het brede netwerk rond dit thema samengebracht zoals migrantenorganisaties, welzijnswerkers, gemeenteambtenaren, homobelangorganisaties, kleine zelforganisaties en LHBT's zelf. Tijdens de expertmeeting is ook teruggeblikt op activiteiten die al plaats hebben gevonden op dit onderwerp, zoals verzocht in de motie Van Weijenberg c.s. (Kamerstuk 30 950, nr.55).

Eén van de uitkomsten van de expertmeeting is dat er winst kan worden gehaald uit het beter verbinden van verschillende activiteiten in Nederland rond homoacceptatie onder etnische minderheden. Om dit te bewerkstelligen, stellen het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap samen met maatschappelijke organisaties een breed maatschappelijk plan van aanpak op rond dit onderwerp. Hierin wordt geïnventariseerd welke activiteiten al lopen, en welke activiteiten nog ontplooid zullen worden. Dit zal najaar 2014 klaar zijn.

Om op lokaal niveau de acceptatie binnen etnische gemeenschappen te bevorderen en de hulpverlening te verbeteren, heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor de periode 2013 – 2016 800.000 euro beschikbaar gesteld voor de G4. Movisie zal de G4 hierbij ondersteunen en de voortgang monitoren. De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is daarnaast co-financier van een project waarbij COC samen met vier organisaties uit het Landelijk Overleg Minderheden

homoseksualiteit binnen etnische gemeenschappen bespreekbaar wil maken. De overige financiering voor dit project komt uit het Europees Integratie Fonds.

Preventieve aanpak huwelijksdwang

Het doel van de preventieve aanpak huwelijksdwang is het voorkomen en tijdig signaleren van (dreigende) huwelijksdwang door middel van twaalf concrete maatregelen uitgewerkt in drie hoofdlijnen:

- 1 Bewustwording komt vanuit de gemeenschappen zelf tot stand
  - Een aantal organisaties, heeft de opdracht gekregen een mentaliteitsverandering rondom het zelfbeschikkingsrecht landelijk op gang te brengen en te behouden. Deze opdracht loopt tot eind 2014. De organisaties leiden vrijwillige trainers op om huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, achterlating, huwelijksgevangenschap en homoseksualiteit bespreekbaar te maken bij hun achterban. Door middel van een effectmeting zal in kaart worden gebracht welke verandering deze activiteiten teweeg brengen.
  - In juni van dit jaar vond een multimedia campagne plaats waarin de aandacht werd gevestigd op de informatie op de website www.alsniemandietsweet.nl. Dit betrof een landelijke campagne waarbij onder meer door middel van het plaatsen van banners op sociale media aandacht wordt gevraagd voor de informatie op de website. De actie richt zich met name op bewustwording bij jongeren en op verwijzing naar plekken waar zij terecht kunnen voor hulp. Uit testen onder de doelgroep zowel voor als na de campagne van juni jl. blijkt dat de campagne goed begrepen wordt en ook goed aansluit. Een herhaling van deze campagne, uitgebreid met voorlichting op scholen, staat gepland voor voorjaar 2014.
- 2 Deskundigheidsbevordering van professionals in omgeving van jongeren is essentieel
De volgende activiteiten worden ondernomen om de signalerende rol van professionals te verhogen:
  - In de deskundigheidsbevordering rondom de meldcode wordt huwelijksdwang meegenomen. In het kader van dit professionaliseringsprogramma meldcode wordt begin 2014 ook een module huwelijksdwang en eengerelateerd geweld voor de Steunpunten Huiselijk geweld ingericht.
  - Op 15 juli 2013 hebben de Ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Volksgezondheid, Welzijn en Sport de Tweede Kamer een brief gestuurd over het plan van aanpak geweld in afhankelijkheidsrelaties in opleidingen. Dit moet ervoor zorgen dat onderwijs over geweld in afhankelijkheidsrelaties, waaronder huwelijksdwang en eer, structureel wordt verankerd in curricula van de agogische en pedagogische beroepsopleidingen.
  - Er is sinds juni 2013 een e-learning module over huwelijksdwang, eer en verborgen vrouwen. Deze wordt steeds opnieuw onder de aandacht gebracht. Professionals in de hulpverlening en jeugd- en gezondheidszorg kunnen zich hiermee gratis online bijscholen.
  - Gemeenten zullen worden geïnformeerd over hoe ambtenaren (GBA, burgerlijke stand) kunnen handelen bij vermoedens van huwelijksdwang en achterlating.
- 3 De lokale (keten) aanpak is van groot belang.
  - Op 10 december 2013 heeft een tweede landelijke ontmoetingsdag plaats van het platform «eer en vrijheid» plaatsgevonden over het thema deskundigheidsbevordering. Er waren ca. 150 deelnemers vanuit onder andere zelforganisaties, professionals, politie, hulpverlening en beleid. Het platform is bedoeld om de preventieve aanpak van huwelijksdwang te versterken door

uitwisseling van kennis en expertise, en het stimuleren van samenwerking tussen instanties.

- Op dit moment wordt een onderzoek uitgevoerd naar de omvang van huwelijksdwang, achterlating en huwelijkse gevangenschap. Het rapport verschijnt voor de zomer 2014.

Tijdens het Algemeen Overleg op 17 oktober is de Tweede Kamer brief (Kamerstuk 32 175, nr. 50) behandeld die op 6 juni 2013 is gestuurd over de wijze waarop het kabinet de ketenaanpak van huwelijksdwang wil versterken. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de maatregelen ligt grotendeels op terrein van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport coördineert de uitvoering van alle maatregelen rondom het landelijk knooppunt huwelijksdwang en achterlating.

Parallele gemeenschappen

Wanneer mensen geïsoleerd en in een subcultuur leven ten opzichte van de rest van de samenleving, raken ze daardoor beperkt in hun mogelijkheden, kansen en participatie waardoor achterstanden in stand worden gehouden. Uitgangspunt moet zijn dat mensen in Nederland in aanraking komen met mensen met andere denkbeelden, achtergronden en leefstijlen. Om zicht te krijgen op de mate en verscheidenheid aan «parallele» gemeenschappen waar een afremmende werking voor participatie van uit gaat, loopt er een onderzoek naar de Turks religieuze stromingen en organisaties, de zogeheten «TRSO's». Dit onderzoek is toegezegd in het algemeen overleg met uw Kamer van 27 februari 2013 (Kamerstuk 32 824, nr. 21). In dit onderzoek wordt de bestaande kennis zoals die beschikbaar is met de genoemde onderzoeksrapporten over Gülen, Diyanet en Milli Görüs geactualiseerd en aangevuld met informatie over de Suleymanci-beweging. Er wordt gestreefd naar oplevering van het onderzoeksrapport begin 2014. Op basis van de bevindingen over de Turkse stromingen en over parallelle gemeenschappen als maatschappelijk verschijnsel, worden vervolgens gerichte onderzoeksvragen voor een uitgebreider vervolgonderzoek vastgesteld. Dan wordt ook bekeken of er in relatie tot de parallelle gemeenschappen behoefte is aan aanvullend onderzoek met betrekking tot het gebruik van publieke middelen bij religieuze activiteiten van organisaties.

Privaatgefinancierde Internaten

Met de brief van 27 mei 2013 (Kamerstuk 33 400XV, nr. 105) heb ik uw Kamer het kwaliteitskader doen toekomen voor privaatgefinancierde internaten. Daarbij is aangekondigd dat de GGD dit kwaliteitskader zal vertalen naar een toetsingskader aan de hand waarvan de GGD inspecteurs toezicht kunnen houden. Op basis van het toetsingskader zijn de gemeenten vanaf begin januari 2014 verantwoordelijk voor het vrijwillige toezicht op deze internaten. Conform de afgesproken planning zullen in het voorjaar van 2014 de eerste toezichtbezoeken kunnen plaatsvinden. Begin 2014 wordt het toetsingskader conform mijn toezegging aan uw Kamer gestuurd. Momenteel is wetgeving in voorbereiding om het afgesproken kwaliteitskader juridisch te verankeren. Daarmee wordt uitvoering gegeven aan de motie Azmani en Yücel (Kamerstuk 33 400 XV, nr. 94).

Maatschappelijke spanningen in wijken

Hoewel het hier om een lokale verantwoordelijkheid gaat, wordt vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid met verschillende activiteiten een bijdrage geleverd aan de rijksbrede aanpak van deze problematiek. Met gemeenten zijn en worden daarnaast gesprekken gevoerd om de vroegsignalering van maatschappelijke onrust in buurten en wijken te verbeteren en processen van radicalisering tegen te gaan. In het kader van de uitvoering van de motie Recourt (Kamerstuk 29 754, nr. 222) worden gesprekken gevoerd met moslimgemeenschappen. In de organisatie van de bijeenkomsten en bereik van verschillende netwerken binnen deze gemeenschap heeft FORUM een belangrijke rol.

Het oriënterende onderzoek naar postcode gebieden (wijken) in Nederland waar vergelijkbare problematiek speelt als in de Schilderswijk, zoals toegezegd in de brief van 20 juni 2013 (Kamerstuk 29 614, nr. 34) is in een afrondende fase. Op basis van de gegevens kan een gemeentelijke informatiekaart worden samengesteld waarbij de sociaal-culturele en sociaaleconomische ontwikkelingen in beeld kunnen worden gebracht. Hiermee komt er een instrument beschikbaar dat onder meer door gemeenten gebruikt kan worden als «barometer» van het sociaal-culturele klimaat in een wijk. Op dit moment wordt gewerkt aan de ontwikkeling van dit instrument. Het instrument komt voorjaar 2014 beschikbaar.

Buitenlandse financiering moskeeën

Hoewel als gevolg van het beginsel van scheiding tussen kerk en staat en de grondwettelijke vrijheid van godsdienst en meningsuiting, de overheid zich niet mengt in de samenstelling, de inrichting, de bekostiging of de theologische koers van religieuze en levensbeschouwelijke organisaties, heeft de overheid een verantwoordelijkheid in te grijpen wanneer kernwaarden van de Nederlandse democratische rechtsstaat in het geding zijn, of wanneer er sprake is van het plegen van strafbare feiten. Hoewel er tot nu geen aanwijzingen zijn dat dit het geval is, is transparantie van groot belang. Er kan niet worden uitgesloten dat indirect invloed uitgeoefend wordt op het reilen en zeilen van gebedshuizen wanneer er sprake is van buitenlandse financiering.

Met de uitvoering van de motie Segers cs. (Kamerstuk 29 754, nr. 221) wordt de buitenlandse financiering van moskeeën in Nederland onder gezamenlijk opdrachtgeverschap van het Ministerie van Veiligheid & Justitie en Sociale Zaken en Werkgelegenheid nader onderzocht. Hiertoe is overleg gevoerd met het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO). Transparantie van moskeeën met betrekking tot dit onderwerp is van groot belang. Moskeebesturen die geld ontvangen vanuit het buitenland worden opgeroepen om maximale transparantie te betrachten in de financiële relaties met het buitenland. De Kamer is ook toegezegd te bezien welke aanvullende instrumenten van overheidswege ingezet kunnen worden wanneer financieringsstromen niet verboden zijn, maar wel als onwenselijk worden aangemerkt. Ik heb de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling verzocht een advies uit te brengen op dit terrein.

Ten slotte

Gemeenschappelijke Integrale Aanpak

In de brief aan de Tweede Kamer van 7 juni 2012 (Kamerstuk 31 268, nr. 57) is de toezegging gedaan om de Kamer te informeren over de voortgang van de Gemeenschappelijke Integrale Aanpak (GIA). Samenwerking met gemeenten vindt in allerlei vormen plaats, zoals ronde

tafelgesprekken, bestuurlijke overleggen en bezoeken aan wethouders. Vanaf 2012 is met wethouders gesproken van 41 gemeenten met 12,5 procent of meer niet-westerse allochtonen. De komende periode zullen nog 13 wethouders van andere gemeenten worden bezocht. Tijdens de gemeentebezoeken is gesproken over integratievraagstukken die in de gemeenten spelen. Vrijwel alle gemeenten hebben de omslag gemaakt hebben van specifiek naar generiek beleid. Beleid ten aanzien van integratievraagstukken is door gemeenten beled binnen verschillende bestaande sectoren, zoals onderwijs -en jeugdbeleid en de Wmo. Waar nodig, wordt binnen het generieke beleid specifieke aandacht geschonken aan bepaalde problemen of groepen. Inburgering, participatie, EU-arbeidsmigratie, ouderbetrokkenheid en werkloosheid onder migrantenjongeren bleken voor veel gemeenten belangrijke onderwerpen. Met een aantal gemeenten zijn afspraken gemaakt om op onderwerpen nauwer samen te werken, zoals het participatiecontract, privaat gefinancierde internaten en EU-migratie. Verder zijn in samenwerking met gemeenten het FORUM Instituut voor Multiculturele Vraagstukken vijftien bijeenkomsten georganiseerd waarbij verschillende integratierelateerde onderwerpen aan bod kwamen, zoals jeugdwerkloosheid, vrije partnerkeuze en gemeentelijke transitie.

Intrekking Wet Overleg Minderhedenbeleid/ Inzet instrument dialoog

De Wet overleg minderheden beleid is per 4 juli 2013 ingetrokken. Kenmerkend voor het Integratiedossier is de relevantie van het instrument dialoog. Om adequaat in te kunnen spelen op ontwikkelingen blijft het nodig om signalen op te pikken en in contact te staan met groepen in de samenleving. Deze contacten vinden plaats op bestuurlijk niveau, zoals bijvoorbeeld het gesprek met migrantenjongeren bij de expertmeeting acceptatie homoseksualiteit op 12 juni jl. en de regelmatige gesprekken van de Ambassadeur bestrijding Jeugdwerkloosheid Mirjam Sterk met (migranten-)leerlingen. Ook vanuit het departement wordt als vast onderdeel van de beleidspraktijk overleg gevoerd met gemeenschappen, dan wel individuele sleutelfiguren. Zo is in de afgelopen maanden gesproken met vertegenwoordigers van de Romagemeenschap, de Turkse religieuze organisaties Milli Görüs, Diyanet en Suleymanci, sleutelfiguren uit de Schilderswijk en met de Poolse gemeenschap. De jaarlijkse dialoogbijeenkomst met migrantenorganisaties, die dit voorjaar bij de behandeling van de Intrekkingwet WOM is aangekondigd, is voorzien voor komend voorjaar. Deze bijeenkomst biedt de gelegenheid voor een open gesprek waarbij er voor alle deelnemers ruimte is om onderwerpen te agenderen.